

Bożena Szewczul

"Regola delle recluse", Aelredo di Rievaulx, a cura di D. Pezzini, Milano 2003 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 49/1-2, 310-314

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Coś przeciwstawia się czemuś. To błąd, gdyż całe życie jest syntezą. Życie tajemnicą chrześcijańską jest syntezą w pełnym tego słowa znaczeniu, jest zawsze równowagą pełni. Tajemnica chrześcijańska, we wszystkich swoich aspektach jest całością. Cytując Pascala powiedział: „Wiara obejmuje wiele prawd, które zdają się sobie przeczyć... Źródłem tego jest jedność dwóch natur w Jezusie Chrystusie... Jest zatem wielka ilość prawd i moralności, które zdają się wzajemnie wykluczać, a przecież istnieją wszystkie w cudownym porządku. Źródłem wszystkich herezji jest wykluczenie niektórych tych prawd”. To zdanie Pascala o prawdach wiary i moralności, odnosi się także do warunków życia chrześcijańskiego i fundamentalnych struktur Kościoła.

Omawiana książka O. Henri de Lubaca jest ważną pozycją tak dla prawnika, jak i dla teologa, ciągle starających się poszerzyć i pogłębić tajemnicę Kościoła, w jego wymiarze hierarchicznym i mistycznym. Wydaje się ona bardzo dobrą lekturą dla głębszego poznania nauki Soboru Watykańskiego II w czterdziści lat po jego zakończeniu. Dodatkowym atutem tej książki jest jej niezwykle przystępny język. To chyba domena wielkich pisarzy, którzy potrafią pisać o sprawach trudnych w prosty sposób. Także i z tego względu warto sięgnąć po jej lekturę.

Ks. Marek Saj CSSR

Aelredo di Rievaulx, *Regola delle recluse* (a cura di D. Pezzini), Paoline Editoriale Libri, Milano 2003, ss. 231.

Pojęcie rekluzji, stanowiące zasadniczą treść recenzowanej pozycji książkowej, pochodzi od łac. słowa *claudo*, – *is*, – *si*, – *sum*, – *dere*, i oznacza: zamykać, zagradzać, otoczyć, opasać, ogrodzić, więzić, uczynić niedostępnym, chować, ukrywać, zablokować, nie dopuszczać. Wyraz *claudo* spokrewniony jest ze słowem *claustrum*, – *i*, które oznacza zaporę, zasuwę, przegrodę, zamek. Słowniki łaciny klasycznej podają również hasło *reclusio*, – *onis* odnoszące się wprost do tytułowego wyrazu rekluzja i oznaczającego zamknięcie w ścisłym więzieniu, odosobnieniu od świata. Powyższe wyjaśnienia wskazują, że rekluzja to forma życia, w której zarówno mężczyźni jak i kobiety prowadzą samotne, pełne surowości życie w zamkniętych pomieszczeniach takich jak cela, jaskinia, wieża nie pozwalających na możliwość kontaktu ze światem zewnętrznym. Cechą charakterystyczną rekluzów jest rezygnacja z niezależności, relacji międzyludzkich, oraz swobody poruszania się, które stanowią wielkie dobra dla każdego człowieka. Natomiast Wejście do rekluzorium niesie za sobą rezygnację z życia we wspólnocie na rzecz całkowitej sa-

motności i całkowitego poświęcenia się Bogu. Już w początkach podejmowania tego rodzaju życia okazało się, że pociąga on za sobą ryzyko dewiacji oraz pokusę stopniowego powrotu do pozostawionej łączności ze światem, rozmowy z ludźmi na rzecz wyłącznej relacji z Bogiem. Stąd konieczność sformułowania zasad życia dla osób, które je podejmują.

Jedna z reguł dla rekluz, będąca przedmiotem recenzowanej pozycji została napisana przez Aelredo z Rievaulx opata klasztoru cystersów w Rievaulx (Anglia) dla jego siostry prowadzącej życie rekluzy. Dzieło podjęte na prośbę siostry opata powstawało w latach 1147-1167.

Publikacja składa się z dwóch zasadniczych części: pierwsza będąca obszernym wprowadzeniem (s. 9-120) składa się z czterech rozdziałów oraz druga część obejmująca tytułową regułę rekluz (s. 121-209). Wprowadzenie poprzedza wykaz skrótów (s. 5-6) a tuż po nim następuje bibliografia (s. 111-116), natomiast całość pozycji książkowej zamykają trzy kolejno następujące po sobie indeksy: Pisma świętego, imion, oraz indeks rzeczowy. Spis treści umieszczono na końcu pozycji.

Pierwszy rozdział Wprowadzenia pt. „Rekluzja: znaczenie i formy powołania ograniczeń” to wyjaśnienie czytelnikowi samego pojęcia i znaczenia rekluzji. Już w pierwszym zdaniu podaje się, że słowo rekluzja we współczesnym słownictwie łączy się z uwięzieniem oraz wskazuje na wartość religijną podjętego sposobu życia. Swoiste powołanie, które było i pozostaje nadal znakiem sprzeciwu, jako takie nie straciło swego znaczenia prowokacyjnego m.in. dzięki literaturze oraz swemu zakorzenieniu w życiu Kościoła.

Rekluzja to jeden ze sposobów realizacji życia eremickiego, wybór zupełnej samotności połączonej jednocześnie z fizycznym oddzieleniem się od otaczającego świata. Eremici wybierają życie w miejscu oddalonym od terenów zamieszkałych, natomiast cechą charakterystyczną rekluzów jest to, że żyją oni w pobliżu klasztorów lub w centrach zamieszkałych. Eremici poszukują pustyni, natomiast rekluzi tworzą ją we własnym sercu mieszkając w miastach czy wioskach. Samotność rekluzów spośród mieszkających w pobliżu innych osób opiera się na radzie Chrystusa, aby będąc w tym świecie nie byli ze świata (J 17, 14-18).

Wyboru życia w rekluzji nie można inaczej zrozumieć jak tylko w perspektywie eschatologicznej. Bo czy z pobudek czysto naturalnych można pozwolić się zamurować w celi dla poświęcenia całego swego czasu, własnych sił dla spraw Bożych? Dać się uwięzić dla uzyskania wolności, zamknąć się dla spraw ziemskich żeby otworzyć dla niebieskich? Przez fakt podjęcia podobnych decyzji rekluzi stają się mocnym znakiem nadziei i transcendencji.

W dalszej części rozdziału ukazano rozwój rekluzji jako formy życia powstającej w średniowieczu między istniejącym już eremityzmem i tworzącym się celnobityzmem. Opisano dość precyzyjnie miejsca obierane na rekluzoria oraz ry-

ty i formy związane z rekluzją jak np. ingres rekluza do rekluzorium, zamurowanie oraz codzienne życie rekluza w nawiązaniu do Reguły Aelredo z Rievaulx zamieszczonej w zakończeniu recenzowanej pozycji książkowej. Rozdział finalizuje się uzasadnieniem potrzeby publikowania dziś tekstu Reguły Aelredo dla rekluz, formy życia już prawie nie istniejącej. Przyczyną dla której podjęto się druku Reguły było przekonanie, jakie posiadali ludzie średniowiecza, że rekluzja należy do najbardziej wymownych form realizacji powołania chrześcijańskiego i także obecnie z Reguły dla rekluz można nauczyć się sposobu poświęcania swego życia Bogu. Człowiek współczesny jeszcze bardziej spragniony jest poznania aspektu eschatologicznego, transcendentalnego życia chrześcijańskiego.

W drugim rozdziale Wprowadzenia zatytułowanym *Bezmiar nieba w ograniczoności celi* została omówiona najstarsza na Zachodzie, pochodząca z IX wieku *Reguła dla samotników*, napisana przez Grimlaico, kapłana rekluza żyjącego w Lotaryngii. Reguła stanowi kompilację 250 cytatów podzielonych na 69 paragrafów. Większość cytatów pochodzi z *Reguły św. Benedykta*. We wstępie reguły Grimlaico ukazuje konieczność wyrzeczenia się świata, jako zasadniczy warunek dla podjęcia życia kontemplacyjnego. Następnie omawia cechy charakterystyczne osoby mającej powołanie do rekluzji, wymagając od kandydatów m.in. dojrzałości psychicznej, duchowej oraz uprzedniego, przynajmniej rocznego okresu próby odbytej we wspólnocie monastycznej, a także pozwolenia własnego biskupa lub przełożonego na prowadzenie życia rekluza. Jest interesujące, że Grimlaico w swej Regule nie zachęca do samotności absolutnej lecz radzi rekluzom zamieszkanie przynajmniej we dwóch lub trzech, tak aby mogli ze sobą rozmawiać, pobudzać do pobożnych praktyk, oraz mieć możliwość sprawdzenia swej pokory, cierpliwości i ustrzeżenia się pychy. Grimlaico dopuszcza także możliwość przyjmowania gości przez rekluzów. W przypadku wspólnego zamieszkania kilku rekluzów, powinni oni jednak mieć oddzielne cele, zachowywać milczenie, spokój, doskonałą miłość, pomagać sobie nawzajem w życiu duchowym. Rekluzorium, jako miejsce zamieszkania ma posiadać ogród, do którego rekluzi powinni wychodzić dla odpoczynku oraz uprawy warzyw.

W dalszej części *Reguły* Grimlaico opisuje sposób dążenia rekluzów do świętości, będącej zasadniczym celem ich życia. Osiąganie świętości – jak stwierdza autor – dokonuje się w życiu codziennym, stąd pozostałe paragrafy *Reguły* dotyczą codzienności rekluzów, tj. podejmowania takich czynności jak, modlitwa, *lectio divina*, praca ręczna, chwile spokoju i walka wewnętrzna, unikanie znudzenia serca i umysłu, czyli klasycznej acedii. W *Regule* można też znaleźć paragrafy poświęcone dążeniu do zdobycia cnót koniecznych dla praktykowania miłości Boga i bliźniego tj. miłości, pokory, posłuszeństwa, cierpliwości, dyskrekcji i milczenia.

Grimlaico w swej *Regule* zamieścił również rozdziały dotyczące spożywania pokarmów przez rekluzów, sposobu ubierania się oraz kształtowania relacji ze światem zewnętrznym.

Druga część drugiego rozdziału Wprowadzenia jest komentarzem Listu opata Cluny Piotra Czcigodnego do rekluzy Gislebeto. Z pisma wynika, że podstawą dla rekluzji stanowi rozumienie chrztu świętego jako śmierci ochrzczonego dla świata, zaś sposobem jej przeżywania jest kontemplacja spraw niebieskich, a stylem życia ukrycie, samotność i milczenie. Wstęp listu to pochwała celi rekluzy, miejsca znajdującego się w środku świata, a jednocześnie oddzielającego jej mieszkankę od niego. Każdego dnia cела przemawia do rekluzy i nie można nie słyszeć gdy zachęca do ucieczki daleko od ludzi dla osiągnięcia zbawienia. W dalszej części listu omawia się cztery podstawowe pokusy rekluzy. Należą tu: pycha, lenistwo, niepotrzebne rozmowy i skąpstwo.

Trzeci rozdział Wprowadzenia adekwatnie do tytułu *Aelredo z Rievaulx i Reguła rekluz* przybliżyła postać Aelredo (1110-1167) opata cystersów w Rievaulx, który wraz z opatem Cluny Piotrem Czcigodnym zajął się życiem rekluzów na Zachodzie Europy. W rozdziale tym ukazano dzieciństwo i młodość Aelredo, jego powołanie do życia mniszego oraz działalność jako opata Rievaulx, ze zwróceniem szczególnej uwagi na spuściznę pisarską wybitnego cystersa. Do jego dzieł należy również *Reguła rekluz*, której poświęcono recenzowaną pozycję książkową, opisując kolejno zasadnicze zagadnienia *Reguły* w trzecim rozdziale Wprowadzenia, a następnie przytaczając kompletny tekst *Reguły* w drugiej części książki. Schemat *Reguły rekluz* Aelredo jest bardzo prosty. Dzieło składa się z trzech części ukazujących dyscyplinę zewnętrzną życia rekluz, karność wewnętrzną oraz trzy rodzaje medytacji jakiej powinny się oddawać.

W części dotyczącej uregulowań życia zewnętrznego rekluz Aelredo podaje przyczyny, które skłaniają niektóre niewiasty do podjęcia tego rodzaju życia. Jednocześnie zwraca uwagę na niewłaściwe zrozumienie tego rodzaju poświęcenia się Bogu, polegającego m.in. na przekonaniu, że wystarczy zamknąć w czterech ścianach jedynie własne ciało nie dbając o samotność ducha. Autor *Reguły* przytacza przykłady zachowań rekluz będących w sprzeczności z zasadą odosobnienia od świata, przypomina o niebezpieczeństwie chciwości i pożądań w życiu. Ostrzega przez zbytnią troską rekluz o sprawy doczesne. Wskazuje na konieczność milczenia w ich przypadku, przytaczając szereg cytatów biblijnych dla ukazania duchowego sensu silentium. Następnie udziela porad z kim i w jaki sposób powinna rekluz prowadzić rozmowy, określa przewidziany czas w ciągu roku liturgicznego dla zachowania milczenia bardziej i mniej ścisłego. Ustala dokładnie godziny wykonywania pracy ręcznej, modlitwy oraz oddania się lekturze w ciągu dnia, określa miarę pożywienia i napo-

ju, opisuje ubranie i obuwiu rekluz, nawiązując bardzo często do przepisów *Reguły św. Benedykta*.

Druga część *Reguły* dotyczy karność wewnętrznej rekluz. Aelredo z Rievaulx dożył miejsca, bo aż dziewięć rozdziałów poświęca dziewictwu, następnie pokorze i ubóstwu oraz miłości.

Trzecia część *Reguły* przybliży czytelnikowi trzy rodzaje medytacji jakiej powinny oddawać się rekluz. Pierwszy dotyczy przeszłości rekluzy i w praktyce sprowadza się do rozważania życia Chrystusa od momentu Zwiastowania aż po Jego Zmartwychwstanie. Kolejny rodzaj medytacji odnosi się do obecnego życia prowadzonego przez rekluzę, a trzeci nawiązuje do dóbr ostatecznych: śmierci, sądu ostatecznego, sytuacji dusz potępionych i zbawionych oraz nieba.

W czwartym i jednocześnie ostatnim rozdziale recenzowanej pozycji książkowej zostało opisane rozprzestrzenianie się *Reguły* rekluz w średniowieczu. Była ona wielokrotnie przepisywana o czym świadczą zachowane liczne rękopisy. Nawiązywano do niej przy formułowaniu kolejnych reguł dla życia rekluzów, szczególnie w Irlandii. Bardzo często też korzystano z medytacji zamieszczonych przez Aelredo w *Regule*.

Lektura recenzowanej pozycji książkowej, wnikliwie przedstawiającej specyficzne cechy życia rekluz w świetle *Reguły* Grimlaico, listu Piotra Czcigodnego, a głównie *Reguły rekluz* Aelredo z Rievaulx pozwala jednocześnie bardziej wnikliwie spojrzeć na szereg zasad obowiązujących w instytutach życia konsekrowanego – najbardziej rozpowszechnionej obecnie formie poświęcenia życia Bogu. Dotyczy to głównie „najwyższej zasady” życia zakonników – jak podaje Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku – tj. naśladowania Chrystusa, kontemplacji rzeczy Bożych oraz zabiegania o ustawiczne zjednoczenie z Bogiem na modlitwie (kan. 662-663). Ostatnio wydawane dokumenty Stolicy Apostolskiej ogromną wagę przywiązują do wypełniania przez zakonników powyższych obowiązków dążenia do świętości, do stawiania na pierwszym miejscu życia duchowego. Wydaje się, że w przypadku rekluz pragnienie głębszego zjednoczenia z Bogiem, skłoniło owe mężne niewiasty do życia w całkowitym zamknięciu i szukaniu tylko Boga. Jasno stąd wynika, że rekluzja z pomocą surowej dyscypliny zewnętrznej oraz wewnętrznej nastawiona była przede wszystkim na kontemplację rzeczy Bożych na dążenie do doskonałości. Jest to trudne, stąd tak mało kobiet podejmujących ten rodzaj życia, a jeszcze mniej tych, którym udało się żyć w rekluzji tak jak powinny – według wskazań reguły.

Konkludując należy podkreślić, że lektura *Reguły rekluz* napisanej przez Aelredo z Rievaulx, pozwala wyciągnąć m.in. wniosek, że wypełnienie podstawowego obowiązku życia konsekrowanego wymaga trudu, nie jest łatwe, ale możliwe.